

RECENZJA

w przewodzie habilitacyjnym

dra Grzegorza Pastuszko

I. W niniejszej recenzji ocenie poddaję dorobek naukowy Pana Grzegorza Pastuszko, który uzyskał stopień doktora nauk prawnych mocą uchwały Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w 2008 r. Podstawą procedury była rozprawa zatytułowana: *Ustrojowa rola opozycji parlamentarnej w świetle Konstytucji z 1997 roku*. Promotorem w przewodzie był Prof. zw. dr hab. Wiesław Skrzydło, a recenzentami: Prof. zw. dr hab. Andrzej Szmyt oraz Prof. zw. dr hab. Ewa Gdulewicz.

W recenzji kolejno omówione zostaną: osiągnięcia naukowe (II.), aktywność naukowa habilitanta (III.), współpraca międzynarodowa (IV.), dorobek dydaktyczny i popularyzatorski (V.) oraz uzyskane nagrody i granty (VI.). W końcowej części przedstawię konkluzję w zakresie recenzowanego dorobku.

II. Pan Doktor Grzegorz Pastuszko przedstawił jako osiągnięcie naukowe mające stanowić znaczny wkład w rozwój dyscypliny monografię zatytułowaną: *Zasada autonomii regulaminowej Sejmu, Senatu i Zgromadzenia Narodowego w polskim prawie parlamentarnym – rozważania na tle uregulowań Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2019, ISBN 978-83-7996-629-5, ss. 402. Recenzentem wydawniczym pracy był dr hab. prof. nadzw. Krzysztof Eckhardt.

Habilitant wybrał jako przedmiot rozważań kwestię zagadnienia autonomii regulaminowej Sejmu, Senatu oraz Zgromadzenia Narodowego. Jest to tematyka interesująca teoretycznie i jak wskazuje Habilitant, również praktycznie. Całościowego opracowania tej tematyki nie znajdziemy w literaturze konstytucyjnoprawnej. Te przyczyny uzasadniają decyzję Pana Doktora o zajęciu się wskazaną materią.

Podział treści zaproponowany w monografii nie budzi zastrzeżeń i w całości obejmuje kwestie dotyczące tytułowej autonomii. Szkoda jedynie, że Habilitant nie odniósł się do kategorii „zasady”, która w ma swoje określone znaczenie w teorii prawa. Mogło to wpłynąć na ukształtowanie struktury treści w nieco inny sposób lub też na ewentualną modyfikację tytułu pracy.

Podzielał natomiast przekonanie Autora o zasadności łącznego potraktowania autonomii regulaminowej wszystkich trzech organów – Sejmu, Senatu oraz Zgromadzenia Narodowego. Pozwoliło to na podkreślenie różnic w uregulowaniu tytułowej problematyki w odniesieniu do Zgromadzenia Narodowego w porównaniu z Sejmem i Senatem. Pewne wątpliwości mogą

pojawiać się natomiast w kontekście prostego przyjęcia, że Zgromadzenie Narodowe należy do organów legislatywy. Nie jest to do końca przesądzone w doktrynie, a Habilitant odnosi się do tego problemu jedynie szczątkowo (99-101).

Autor postawił w monografii cztery pytania badawcze: 1) jakie znaczenie dla systemu prawa w Polsce ma konstytucyjna podstawa zasady autonomii (art. 112 oraz 114 Konstytucji); 2) jak przedstawia się miejsce oraz prawna charakterystyka regulaminów parlamentarnych w obecnym stanie prawnym; 3) jaki jest zakres systemowych ograniczeń autonomii regulaminowej; 4) czy decyzję najwyższego autorytetu ustawodawczego o zachowaniu autonomii regulaminowej uznać można za rozwiązanie słuszne. W mojej ocenie pytania te zostały prawidłowo sformułowane i słusznie zdeterminowały rozważania zawarte w książce.

Habilitant przedstawił analizę tytułowego zagadnienia w sześciu rozdziałach. W pierwszym z nich pojawiło się wprowadzenie do tytułowego zagadnienia autonomii parlamentarnej. Pan Doktor przede wszystkim wyjaśnił pojęcie, znaczenie zasady w państwie demokratycznym oraz ustrojowe przejawy autonomii parlamentu w Polsce. Rozdział drugi koncentruje się wokół genezy zasady autonomii parlamentu oraz jej teoretycznej konstrukcji. W oddzielnych podrozdziałach wskazane zostały historyczne korzenie instytucji, autonomia parlamentu w założeniach teoretycznych oraz charakter prawny regulaminu parlamentarnego. Habilitant przyjął przy tym perspektywę porównawczą. W rozdziale trzecim zawarte zostały rozważania na temat konstytucyjnej regulacji autonomii regulaminowej parlamentu. Autor przedstawił zasadę w polskich konstytucjach i przeszedł następnie do omówienia normatywnego ujęcia zasady w Konstytucji z 1997 roku. Rozdział czwarty poświęcony został traktowaniu regulaminu jako aktu normatywnego. Autor omówił następujące kwestie: charakter prawny regulaminu, miejsce tego aktu w systemie źródeł prawa, forma i konstrukcja prawna regulaminu, tryb zmiany tego aktu, ramy temporalne obowiązywania regulaminu, wykładnia regulaminu oraz problem domniemania konstytucyjności tego aktu. Rozdział piąty stanowi trzon monografii i dotyczy problemu ingerencji prawodawstwa zewnętrznego w wewnętrzne sprawy parlamentu. Autor omawia w kolejności ingerencję w drodze: konstytucji, ustawy, aktów prawa unijnego, a także Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1951 r., przez inne ciała parlamentarne by zwieńczyć rozważania uwagami *de lege ferenda*. W ostatnim rozdziale Habilitant przeanalizował kwestię kontroli konstytucyjności regulaminów przez TK. Przy czym odrębnie potraktował kwestię sądowej kontroli regulaminów oraz możliwości uznania regulaminu jako podstawy kontroli konstytucyjności aktów normatywnych. Pan Doktor w monografii dokonał istotnych ustaleń, które zawarł we wnioskach końcowych. Starał się przy tym udzielić odpowiedzi na postawione we Wstępie pytania badawcze. Uznać należy, że cel ten został osiągnięty. Stanowi to podstawę do przyjęcia wysokiej oceny wyводу i formułowanych przez Pana Doktora G. Pastuszko wniosków.

We wnioskach końcowych Habilitant wskazał przede wszystkim, że regulacja art. 112 Konstytucji, mająca na celu wprowadzenie czytelnych kryteriów rozgraniczenia parlamentarnych materii wewnętrznych na ustawowe i regulaminowe nie spełniła swojej roli. Zdaniem Autora nie udało się wyeliminować problemów związanych z utrzymaniem spójności systemu prawnego w segmencie norm prawa parlamentarnego. Jak wskazuje Habilitant nieskuteczne okazały się nawet próby usunięcia praktyki nakładania w drodze postanowień regulaminu obowiązków na inne organy państwowe. Wnioski Autora należy uznać za słuszne i uzasadnione. W moim przekonaniu mogłyby one zostać uzupełnione o dodatkową płaszczyznę badawczą związaną z rozróżnieniem materii regulaminowej na wewnętrzną i powszechnie obowiązującą (adresowaną na zewnątrz lub

mającą refleks zewnętrzny). Być może to pomogłoby wzbogacić argumentację w połączeniu z nierozwiązaną konstytucyjnie kwestią charakteru prawnego regulaminu jako źródła prawa.

Habilitant słusznie stawia pytanie o sens utrzymania zasady autonomii regulaminowej w polskim systemie ustrojowym. Czynione ustalenia prowadzą go do wniosku, że w porządku prawnym obowiązuje szereg uregulowań z zakresu wewnętrznej organizacji i działania izb parlamentu, które wprowadzone zostały bez konstytucyjnej podstawy. Jak wskazuje Habilitant, z jednej strony są to przepisy ustawowe wkraczające w materie wewnętrzne parlamentu, z drugiej zaś – przepisy regulaminowe wkraczające w materie zewnętrzne. Wiele z nich normuje określoną kwestię samodzielnie, będąc jedynym w odniesieniu do niej uregulowaniem prawnym, ale wiele też powstaje jako skutek dublowania regulacji już istniejącej. Autor proponuje alternatywne rozwiązanie tej sytuacji: stosowanie przepisów odsyłających albo całkowitą rezygnacja z zasady autonomii regulaminowej parlamentu i regulowanie spraw parlamentarnych w ustawach. Habilitant zdaje się skłaniać w kierunku drugiego rozwiązania wskazując na relatywizację, jakiej ulega zasada w związku z silnym oddziaływaniem na autonomiczne decyzje parlamentu przez rząd bądź też z krępowaniem jego legislacyjnych działań przez prawodawstwo zewnętrzne. Szczególne znaczenie ma tutaj relatywizacja wynikająca z politycznych powiązań łączących rząd i parlamentarną większość. Dzięki takim powiązaniom rząd dominuje nad parlamentem, a przez to zyskuje możliwość determinowania treści jego decyzji, również tych związanych ze zmianami regulaminowymi. Obserwacje Pana Doktora i przyjmowane racje wydają się słuszne. Należy dodać, że także zasada podziału władzy traci swój sens w kontekście wpływu innych podmiotów, zwłaszcza rządu, na działalność parlamentu. Nie jestem jednak przekonana, czy zastosowanie ustawy byłoby właściwym instrumentem do rozwiązania wskazanych dylematów, czy raczej prowadziłyby do sankcjonowania niewłaściwej praktyki w tym zakresie.

Ciekawie został przedstawiony przez Habilitanta wątek prawa do opozycji i konieczności jego ujęcia w samej konstytucji, a następnie regulaminie parlamentarnym. Uwagi te należy podzielić w całej rozciągłości (291-293). Nie rozwijam jednak oceny w tym zakresie, gdyż jest to tematyka objęta pracą doktorską Habilitanta. Stanowi natomiast świetne połączenie wątków badawczych podejmowanych przez Pana Doktora.

Doniosłe wydają się także rozważania Habilitanta dotyczące problematyki kwestionowania przez Trybunał Konstytucyjny zgodności regulaminów z Konstytucją. W tym wypadku, jak zauważa Grzegorz Pastuszko, mamy do czynienia z jedynym przewidzianym w przepisach obowiązującego prawa ograniczeniem polegającym na narzucaniu izbie woli przez zewnętrzny podmiot. Zakres kognicji Trybunału Konstytucyjnego obejmuje postanowienia regulaminowe *sensu stricto*, ale także postanowienia zawarte w uchwałach quasi-regulaminowych, o ile te zawierają jakiegokolwiek treści normatywne. Zasadniczo Habilitant zgadza się z linią Trybunału, który zastosował taką właśnie koncepcję interpretacyjną w odniesieniu do uchwał Sejmu służących powoływaniu przez Sejm komisji śledczych – tzw. bankowej i naciskowej. Z drugiej strony uznaje za zasadne stwierdzenie niedopuszczalności poddania kontroli trybunalskiej uchwał stwierdzających brak mocy prawnej wydanych wcześniej uchwał Sejmu. Wskazuje tu dwa powody: akty takie nie mają normatywnego charakteru; pozostają one poza obszarem funkcjonującego w Polsce porządku prawnego i nie można ich traktować jako uchwał quasi-regulaminowych. Autor zauważa doniosłość ustrojową tych oraz innych nienormatywnych uchwał parlamentu i postuluje objęcie ich kontrolą trybunalską (s. 324-325, 338-346). Zadać

sobie jednak należy pytanie, czy nie mogłoby to spowodować jeszcze większych perturbacji i tarć na linii Trybunał-parlament przy założeniu, że mamy do czynienia z niezawisłym organem.

Jak wskazał Habilitant, odrębną płaszczyzną badawczą były problemy związane z funkcjonowaniem w systemie prawnym regulaminów parlamentarnych. Autor wskazał przy tym, że regulaminy parlamentarne są aktami o niejednolitej charakterystyce pod względem usytuowania ich w ramach konstytucyjnego systemu źródeł prawa. Z jednej strony zawierają one normy wewnętrzne, z drugiej zaś normy mające właściwości norm prawa powszechnie obowiązującego. W moim przekonaniu jednak, nie jest to problem usytuowania w systemie źródeł prawa lecz problem natury norm prawnych – wewnętrznych bądź powszechnie obowiązujących. Zgodzić się należy z ustaleniem, że w regulaminach mogą być pomieszczone jedne i drugie normy. Od regulacji konstytucyjnej zależy natomiast, czy taka sytuacja jest dopuszczalna czy nie. W odniesieniu do regulaminów Sejmu i Senatu z uwagi na brzmienie art. 112 można dopuścić takie pomieszczenie. W odniesieniu zaś do regulaminu ZN, z uwagi na art. 114, już nie. W następnej natomiast kolejności możemy zastanawiać się dopiero, do którego podsystemu źródeł prawa zaliczać dany akt. Przy czym kwalifikacja może nastąpić w stosunku do całego aktu, nie zaś jego poszczególnych norm. Oznacza to, że dopuszczalne będzie rozbicie materii regulaminowej na dwa lub więcej aktów w przypadku regulaminów Sejmu i Senatu, i odrębne kwalifikowanie poszczególnych aktów. Inaczej rzecz się ma w odniesieniu do regulaminu ZN, który może zawierać jedynie normy wewnętrzne.

W kontekście regulaminu Zgromadzenia Narodowego Autor monografii postawił zarzut dotyczący zdomowionej w Polsce koncepcji kreowania regulaminu tego organu polegającej na przyjmowaniu stosownych regulacji *ad hoc* w postaci odrębnych uchwał regulaminowych. Zdaniem Habilitanta, działanie takie, zakorzenione w początkach okresu transformacji ustrojowej, wydaje się nie tylko niepraktyczne, ale również wątpliwe konstytucyjne. Jak wskazuje Pan Dr G. Pastuszko są powody, by sądzić, że w związku z obowiązywaniem art. 114 ustawy zasadniczej regulaminowe podstawy funkcjonowania instytucji Zgromadzenia Narodowego winny być ujęte całościowo w ramach jednego aktu normatywnego. W moim przekonaniu jednak, materia wewnętrzna powinna być kształtowana z pewną swobodą. Czynienie tutaj sztywnych reguł i konieczności uregulowania materii w całości w jednym akcie mogłoby wpływać na ograniczenie autonomii regulaminowej ZN, co wydaje się być nieuzasadnioną ingerencją w status prawny tego organu.

Podsumowując tę część recenzji, pragnę zaznaczyć, że praca zasługuje na ogólną **wysoką ocenę**. Habilitant przeanalizował kluczowe wątki badawcze związane z tytułową tematyką i wyciągnął dojrzałe badawczo wnioski. Badania są **rzetelnie udokumentowane** i **opisane**. Stwierdzam więc, że przedstawiona przez Pana dra G. Pastuszko **monografia** stanowi **znaczący wkład w rozwój dyscypliny**.

III. W zakresie aktywności naukowej Habilitant wskazał trzy obszary zainteresowań. Koncentrują się one wokół kwestii: funkcjonowania parlamentu w państwach demokratycznych, funkcjonowania organów egzekutywy – prezydenta i rządu w państwach demokratycznych oraz ustrojowego status jednostki w państwie. W ramach tych zagadnień Pan Doktor wykazał 51 publikacji, z których 2 stanowią monografie, 24 artykuły, 12 rozdziałów w monografiach (w tym 1 w druku), 9 rozdziałów podręczników (w tym 7 w druku), 1 współautorski komentarz, 2 recenzje oraz 1 sprawozdanie pokonferencyjne.

W obszarze funkcjonowania parlamentu w państwach demokratycznych na szczególną uwagę zasługuje wątek opozycji parlamentarnej. Jest on oczywiście związany z rozprawą doktorską, która była oceniana w odrębnej procedurze. Pomijam zatem jej ocenę w tym miejscu. Niemniej jednak nie sposób pominąć zupełnie tego wątku naukowego. Stanowi on bowiem znaczną część badań Habilitanta. W tym zakresie podkreślenia wymaga umiędzynarodowienie badań oraz publikacja ich wyników w wiodących czasopismach zagranicznych ("Osteuropa. Recht - BWV") oraz polskich („Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, „Przegląd Sejmowy”). Z merytorycznego punktu widzenia interesujący jest postulat konstytucjonalizacji prawa do opozycji sformułowany w pracy: *Konstytucyjne prawo do opozycji a postanowienia regulaminu Sejmu*, [w:] *Fundamentalne wartości i zasady ustrojowe. Model konstytucyjny a praktyka ustrojowa w Polsce*, Lublin 2016 (s. 283). Autor przedstawia w niej wiele interesujących przypadków rozwiązań chroniących opozycję i znanych z innych porządków prawnych, co składa się także na kontekst porównawczy rozważań. Zgodzić się należy z Habilitantem, że opozycja parlamentarna (ale również można dodać pozaparlamentarna) jest konstytutywnym elementem demokracji w ogóle oraz wyznacznikiem roli parlamentu reprezentującego pluralistyczną wolę wyborców.

Wyróżnienia wymaga także to, że Pan Doktor z powodzeniem prowadzi badania porównawcze konstruując przy tym teoretyczne koncepcje, nie zaś jedynie przytaczając rozwiązania obecne w innych porządkach prawnych. W tym zakresie warty odnotowania jest tekst zatytułowany *Modele kierownictwa wewnętrznego w izbach pierwszych parlamentów* („Przegląd Sejmowy” 2017, nr 3). Powstał on w ramach rozważań nad statusem prawnym oraz funkcjonowaniem organów wewnętrznych parlamentu. Autor przeanalizował w tekście ogromną liczbę porządków ustrojowych by skonstruować modelowe rozwiązania (model anglosaski/brytyjski oraz model kontynentalny) i wskazać ich cechy oraz warunki, w których zostały ukształtowane. Tekst wskazuje na dojrzałość naukową Habilitanta w zakresie badań prawnoporównawczych. W ten nurt wpisują się także inne teksty poświęcone parlamentarizmowi francuskiemu (*Organy kierownicze Zgromadzenia Narodowego w V Republice Francuskiej*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2015) czy brytyjskiemu (*Sztywna formuła kadencji brytyjskiego parlamentu i jej ustrojowe implikacje*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2016).

Drugi z wyróżnionych obszarów badawczych dotyczy funkcjonowania organów egzekutywy (prezydenta i rządu) w państwach demokratycznych. Na szczególną uwagę zasługują tu dwa teksty. Pierwszy z nich, zatytułowany *Funkcjonowanie mechanizmu władzy państwowej w okresie wykonywania zastępstwa Prezydenta RP (uwagi na tle naczelnych zasad ustrojowych)* („Przegląd Sejmowy” 2015), dotyczy kwestii wpływu instytucji zastępstwa głowy państwa na podział władzy w Polsce. Autor dochodzi do interesującego wniosku, że pomimo zachwiania mechanizmów podziału władzy rozwiązanie przyjęte w Polsce jest bardziej zasadne niż przekazanie kompetencji zastępstwa rządowi lub premierowi z uwagi na wiążącą się z tym koncentrację władzy wykonawczej. Wydaje się, że jest to wniosek słuszny także w kontekście hierarchiczności jako wartości polskiego społeczeństwa. Wskazuje to na realność skłonności do koncentracji władzy. Drugi artykuł warty wyróżnienia to *Kompetencje Zgromadzenia Narodowego* („Państwo i Prawo” 2015). Habilitant usystematyzował w nim dotychczasowe rozważania incydentalnie pojawiające się w doktrynie oraz sformułował wniosek o potrzebie całościowego uregulowania kwestii ZN w Konstytucji. Poruszył tym samym wątek, który jest niedostatecznie opracowany w literaturze. Także w drugim obszarze badawczym zarysowany został motyw prawnoporównawczy.

W odniesieniu do trzeciego obszaru badawczego dotyczącego ustrojowego statusu jednostki w państwie warto zauważyć, że stanowi on poboczny obszar zainteresowań Pana

Doktora. Wskazuje natomiast na poszerzanie wątków badawczych i wykraczanie poza główny nurt badań. Zmienia to perspektywę i podnosi jakość wniosków wyciąganych w pierwszoplanowych obszarach badawczych. Warto jeszcze podkreślić, że i w tym obszarze Habilitant wykorzystał możliwość umiędzynarodowienia badań w postaci publikacji obcojęzycznej (*Restrictions on the freedom and rights of the individual for reason of protection of state security and public order during the period of emergency states*, [w:] *From human rights to essential rights*, red. M. Sitek, L. Tafaro, M. Indelicato, Józefów 2018).

Podsumowując ocenę aktywności naukowej Pana Doktora G. Pastuszko należy zauważyć, że opublikował on interesujące naukowo prace we wiodących polskich periodykach i pracach zbiorowych zarówno w j. polskim, jak i obcym. W istotny sposób wartość aktywności podnoszą rozważania porównawcze oraz te, które zostały opublikowane poza Polską. Habilitant wykazał się zatem **istotną aktywnością naukową** niezbędną w procedurze habilitacyjnej.

IV. Habilitant legitymuje się współpracą międzynarodową, na którą składa się udział w konferencjach międzynarodowych odbywających się poza Polską (Berlin, Košice, Kent, Bari) oraz w Polsce (Warszawa). Przy czym Pan Doktor przedstawił podczas tych spotkań wyniki prowadzonych badań w postaci referatów. Część z referatów została opublikowana. Był także organizatorem konferencji międzynarodowej, która odbyła się w Rzeszowie.

Jest członkiem Towarzystwa Prawa Konstytucyjnego Zjednoczonego Królestwa (UK Constitutional Law Association).

W ramach rozwijania współpracy międzynarodowej odbył trzy staże na uczelniach zagranicznych: Uniwersytet w Sannio – Benevento (2015 r.), Uniwersytet Karola w Pradze (2016 r.) oraz Uniwersytet w Sofii (2018 r.).

W 2017 r. odbył wykłady w ramach Niemiecko-Polsko-Ukraińskiej Szkoły Letniej (German-Ukrainian-Polish Berlin Summer School on Europe – *Integration and/or Disintegration*, 14 – 24 May 2017, Berlin School of Economics and Law in Berlin, Germany).

Podjętą przez Habilitanta aktywność międzynarodową należy ocenić **wysoko**. Na podkreślenie zasługuje przede wszystkim organizacja konferencji międzynarodowej, wykłady oraz staże na uczelniach zagranicznych. Oznacza to, że Pan Doktor posiadał umiejętność nawiązywania i utrzymywania naukowych kontaktów zagranicznych.

V. W ramach dorobku dydaktycznego należy zauważyć, że dr G Pastuszko zatrudniony jest obecnie na stanowisku adiunkta w Katedrze Instytucji Prawnych i Praw Człowieka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego. W ramach obowiązków dydaktycznych prowadził ćwiczenia oraz wykłady, a także seminaria licencjackie i magisterskie. Wskazał także publikacje związane z procesem dydaktycznym. Pełnił funkcję opiekuna studenckiego koła naukowego oraz pomagał przy organizacji studenckich seminariów naukowych. Organizował także cykliczny konkurs wiedzy z prawa konstytucyjnego dla studentów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Działalność popularyzatorska nie jest wielka i ogranicza się do komentarza dla lokalnej prasy województwa Podkarpackiego.

Podsumowując te część recenzji należy podkreślić, że Habilitant wykazał się aktywnością dydaktyczną wymaganą w postępowaniu habilitacyjnym. Wskazane elementy tej działalności świadczą o tym, że jest on **świadomym i doświadczonym nauczycielem akademickim** oraz **dojrzałym opiekunem** studentów.

VI. Pan Doktor Grzegorz Pastuszko wykazał kilka istotnych dla oceny w postępowaniu habilitacyjnych nagród krajowych, w tym indywidualną nagrodę III stopnia Rektora Politechniki Radomskiej im. Kazimierza Pułaskiego za osiągnięcia naukowe oraz nagrodę samorządu studenckiego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego za działalność dydaktyczną. Habilitant został odznaczony Medalem Komisji Edukacji Narodowej za działalność dydaktyczną, a zwłaszcza za publikacje dydaktyczne.

W zakresie aktywności grantowej Pan Doktor wskazał, iż w okresie od 1 stycznia 2019 r. do 31 maja 2019 r. był zastępcą kierownika projektu: Komunikacja strategiczna w obszarze przeciwdziałania przyczynom przestępczości przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej. Projekt finansowany jest przez Fundusz Sprawiedliwości (umowa nr umowa FS-5/19).

W tym punkcie recenzji należy uznać, że uzyskane nagrody są **adekwatne** do etapu rozwoju naukowego i dydaktycznego Habilitanta. W odniesieniu do aktywności grantowej, należy zauważyć, że mogłaby ona być bardziej rozwinięta w kontekście dotychczasowej aktywności naukowej Pana Doktora Grzegorza Pastuszko.

VII. W **konkluzji** pragnę zauważyć, że **osiągnięcia naukowe** przedstawione przez habilitanta stanowi **znaczny wkład** w rozwój dyscypliny, zwłaszcza w rozwój prawa konstytucyjnego. Habilitant wykazał się **istotną aktywnością naukową**, jeśli chodzi o aspekt kwantytatywny i kwalitatywny. Utrzymuje aktywność **międzynarodową i grantową**. **Wnoszę** zatem o dalszą **procedurę** w zakresie nadania stopnia doktora **habilitowanego** Panu dr Grzegorzowi Pastuszko.

Agnieszka Bień-Kacała